

TREBALLS DE L'ÀMBIT D'ORDENACIÓ DEL TERRITORI

*Ponències sobre: Els problemes territorials dels Països Catalans i
Les causes dels desequilibris territorials.*

Àmbit
d'Ordenació del
Territori del
Congrés de
Cultura
Catalana

TREBALLS DE L'ÀMBIT D'ORDENACIÓ DEL TERRITORI

1. Els problemes territorials dels Països Catalans:

Arreu dels Països Catalans és manifestava avui l'aparició de desequilibris territorials, és a dir, que el creixement econòmic global – de base industrial, comercial, financera o turística - afecta directament els diversos indrets del nostre territori. Apareixen, doncs, unes inversions que privilegien determinats llocs o regions, deixant-ne d'altres sense i drenant, a més, els seus propis recursos. També, però, els efectes d'aquestes inversions són distorsionadors, ja que no existeix equilibri tampoc en el nivell de consum ni en el nivell d'equipaments social de tot tipus. A la base d'aquests desequilibris territorials hi ha sempre manquement en els drets polítics col·lectius i individuals, entre els quals el més important és el dret a la cultura, la possibilitat de cada persona d'accedir per igual al seu desenvolupament integral.

Cal assenyalar també que els desequilibris territorials amaguen sovint, sobretot quan hom empra xifres mitjanes (renda per càpita o d'altres), uns desequilibris socials interns, de distribució també desigual dels beneficis a les àrees privilegiades i a les no privilegiades, que fan més difícils les solucions i més conflictiva la vida social.

Aquests desequilibris són manifestos també en les formes d'explotació dels nostres patrimonis natural i cultural, ja que han comportat llur malversació i, fins i tot, llur destrucció moltes vegades. En aquest sentit, són nombrosos els exemples de sobre-explotació de riqueses naturals (privatització i especialització turística de l'espai costaner, concentració d'utilitzacions de l'Ebre amb regadius, transvasaments i centrals nuclears), de manca de previsió dels efectes de l'explotació econòmica (contaminació de les aigües continentals, destrucció de bona part dels valors culturals dels nostres paisatges rurals i urbans) i d'abandó de les activitats que no eren rendibles a curt termini (empobriment i despoblament del camp i de l'alta muntanya, destrucció de l'espai agrari per una industrialització salvatge o per la febre de la segona residència).

Els desequilibris territorials han d'ésser analitzats des de tres punts de vista diferents:

1. A nivell supraestatal:

Cal tenir present la importància de les actuacions desequilibradores que tenen un origen internacional o multinacional, que responen a una lògica situada fora del nostre territori i, sobretot, fora de l'abast dels seus habitants, fins i tot dels més afectats. Apareixen així localitzacions econòmiques de tipus gairebé colonial que agreugen els desequilibris, ja que la major part dels beneficis no reverteix ni tan sols a les àrees "afavorides" amb la seva radicació, sinó que és transvasada directament a l'estranger.

2. A nivell estatal:

Els Estats espanyol i francès han desenvolupat una política de concentració de pols de creixement que és a la base de bona part dels desequilibris territorials més sentits. Aquestes polítiques, menys barroera la francesa, han originat uns costos socials (emigració i èxode rural, despoblament o densificació, desarrelament de grans masses

de població) que els centres de decisió política a nivell de l'Estat han ignorat sempre i mai no han intentat de corregir. El mite del creixement a qualsevol preu ha motivat l'aparició d'unes funcions econòmiques molt especialitzades, sense previsió de sortida en cas de crisi del sector – cas, sobretot, del turisme, activitat gairebé exclusiva de les costes dels Països Catalans- alhora que l'abast estatal dels plans ha fet perdre la visió de la realitat global en la seva complexitat.

3. *A nivell de Països Catalans:*

Cal tenir en compte, finalment, la peculiar organització humana dels Països Catalans, en gran manera basada en una estructura comarcal i insular molt acusada i personalitzada i no sempre complementària, com a generadora de possibles desequilibris. Caldrà, també, però tenir-la en consideració davant de qualsevol intent de solució o de re-equilibri que sigui emprès.

2. Les causes dels desequilibris territorials:

Cal entendre aquests desequilibris territorialment percebuts arreu com l'efecte lògic de la política territorial – formulada o no – que ha estat seguida, reflex del funcionament socio-econòmic dominant. Pot hom parlar, doncs, d'una *lògica social de la política territorial* – tot i entenent per lògica explicativa, mai justificadora – que ha estat la causa i el motor d'aquests desequilibris. Aquesta política és construïda per tot un seguit d'elements, els uns inherents al funcionament del sistema, d'altres fonamentats en actuacions dels poders públics. Com a elements inherents consignem:

1. *La propietat privada del sòl.* Davant de la creixent escassetat del sòl la propietat privada ha convertit el territori en un bé d'intercanvi i en una font de beneficis privats, tallant qualsevol possibilitat de consideració global o social.
2. *L'especulació del sòl* la qual és el fruit directe de la seva propietat privada. L'augment del preu del sòl que originen els projectes d'ordenació diferents, molts cops aprovats i finançats per organismes públics és centralitzat cap als propietaris particulars, sense cap mena de justificació.
3. *L'apropiació privada del patrimoni natural i cultural*, extensió de la propietat privada jurídica, que ha suposat l'oblit dels interessos col·lectius, amb la consegüent degradació ambiental o, fins i tot, la destrucció física de parts del nostre territori, així com de les seves condicions culturals, entre les quals les arquitectòniques que han produït també la destrucció del nostre patrimoni, de les senyes d'identitats del nostre poble.
4. La llei de maximalització del benefici privat que regeix els nostres sistemes econòmics liberals i que han originat un interès fort en la *concentració especial de les inversions* per tal d'aconseguir tota mena d'economies exteriors i d'escoles. Aquesta concentració és especialment greu a l'àrea de Barcelona ja que té un pes excessiu. La pròpia aglomeració ha generat desequilibris econòmics i socials dins d'ella mateixa.

Elements de l'actuació dels poders públics:

5. L'Administració pública juga el paper *de defensora dels interessos privats*. Escassa independència personal dels responsables de l'urbanisme, sensibles a les pressions dels propietaris del sòl.
6. L'Administració ha aplicat també la seva política emprant *el secret i el fet consumat* per tal d'assegurar el silenci popular.
7. *El centralisme i el sucursalisme polítics* respecte de Madrid i París. La divisió departamental de l'Estat francès de 1790 i la seva còpia, la divisió provincial espanyola de 1833, han estat operacions centralitzadores de gran volada, que han pretès trencar els teixits humans tradicionals, d'esmicolar la capacitat de reacció i de potenciar el paper absorbent de les capitals polítiques. Aquestes esdevingueren grans centres administratius i burocràtics, paràsits obligats de totes les terres que administraven, han afegit a llurs funcions tradicionals la concentració d'inversions a tots els sectors econòmics. Fruit del mateix centralisme és el sucursalisme de totes les "delegacions" provincials o departamentals que actuen sobre el nostre territori, sobretot les urbanístiques, que fan impossible qualsevol acció i planificació real a nivell de país i, encara menys, a nivell de Països Catalans.